

Шпак Ю.В.,
доктор наук з державного управління,
доцент, професор кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка»

МЕНТАЛЬНА СТІЙКІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК КОМПОНЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Ментальна стійкість населення постає однією з ключових детермінант національної безпеки в умовах повномасштабної збройної агресії. Війна радикально змінює психологічний ландшафт суспільства, впливаючи на сталість соціальних норм, довіру до державних інституцій, рівень громадянської згуртованості та здатність людей адаптуватися до тривалих стресових факторів. Ментальна стійкість за таких умов набуває стратегічного значення, оскільки визначає рівень мобілізаційної готовності, здатність суспільства протидіяти інформаційно-психологічним операціям, підтримувати економічну активність та забезпечувати стабільне функціонування критичних сфер життєдіяльності.

Уперше в новітній історії Україна зіткнулася з необхідністю формувати комплексну модель національної стійкості, центральним елементом якої є психологічна опірність населення. Ментальна стійкість розглядається не лише як індивідуальна характеристика, а як системна властивість суспільства, що включає когнітивну, емоційну та поведінкову компоненти. Вона формується через взаємодію низки чинників: ефективної державної політики, інформаційної екосистеми, рівня соціального капіталу, доступності інституцій підтримки та розвитку громадянського суспільства. У воєнний період ці чинники визначають здатність соціальних груп зберігати продуктивність, контролювати емоційні стани, протистояти тривозі та не піддаватися деструктивним впливам.

Особливу увагу слід приділити інформаційному виміру ментальної стійкості. В умовах гібридної війни інформаційний простір стає ключовим полем бою, де противник намагається підважити довіру до інститутів влади, деморалізувати населення, поширювати панічні настрої та провокувати соціальні конфлікти. Ментально стійке суспільство здатне критично оцінювати інформацію, розрізняти пропагандистські повідомлення, підтримувати

раціональну поведінку та спиратися на офіційні джерела. Державна політика у сфері комунікацій повинна бути спрямована на формування прозорості, швидкої та достовірної системи інформування, що мінімізує можливості для інформаційних маніпуляцій [1].

Соціальний вимір ментальної стійкості охоплює довіру між громадянами, рівень спільної відповідальності, взаємодопомогу та відчуття включеності до спільної мети. Під час війни саме горизонтальні зв'язки, які забезпечують соціальний капітал, визначають здатність громад швидко реагувати на виклики, мобілізувати ресурси та підтримувати вразливі групи населення. Зростання волонтерського руху, громадянських ініціатив і самоорганізованих мереж підтримки демонструє, що соціальна згуртованість суттєво підсилює національну безпеку. Держава в цьому контексті відіграє роль фасилітатора, який створює умови для розвитку таких ініціатив, запобігає формуванню соціальної фрагментації та знижує ризики внутрішньої нестабільності.

Психологічна стійкість також має індивідуальний вимір, пов'язаний із можливістю людини адаптуватися до травматичного досвіду, зберігати функціональність, приймати раціональні рішення та підтримувати здатність до соціальної взаємодії. Військові дії, загроза життю, втрата близьких, руйнування домівок та вимушена міграція формують широке коло психологічних проблем: посттравматичний стресовий розлад, депресивні стани, емоційне вигорання та хронічну тривожність. У цих умовах державна система охорони психічного здоров'я стає важливою складовою інфраструктури національної безпеки. Психологічна допомога, реабілітаційні програми, доступ до кризових інтервенцій, підготовка фахівців та розвиток мережі підтримки на рівні громад формують підґрунтя для довгострокового відновлення індивідуальної та колективної стійкості [2].

Ментальна стійкість населення тісно пов'язана з функціонуванням критичної інфраструктури та стабільністю державного управління. У періоди тривалих блекаутів, атак на енергетичні об'єкти або перебоїв водо- та теплопостачання психологічний стан населення погіршується, що може спричинити соціальну напругу, зниження продуктивності праці та зростання

недовіри до влади. Ефективні системи кризових комунікацій, забезпечення базових потреб та швидке відновлення інфраструктури мають прямий вплив на психологічну безпеку населення. Відтак, стійкість держави до фізичних загроз нерозривно пов'язана зі стійкістю ментальною.

З огляду на тривалу війну, ментальна стійкість стає значущим чинником стратегічного планування національної безпеки. У державній політиці формується новий підхід, що поєднує безпекові, соціальні та психологічні аспекти, орієнтовані на системний розвиток людського потенціалу. Пріоритетами стають формування культури стійкості, розвиток програм психоедукації, інтеграція психологічної підтримки в систему освіти, підготовка фахівців кризової психології та удосконалення міжсекторальної взаємодії між медичною, соціальною та безпековою сферами.

У комплексному вимірі ментальна стійкість виступає інтегральним елементом національної безпеки, що визначає здатність суспільства протистояти руйнівним наслідкам війни, підтримувати життєздатність державних інституцій та забезпечувати умови для післявоєнного відновлення. Підтримка психологічного здоров'я населення, розвиток соціальної згуртованості та ефективне інформаційне середовище формують основу для формування демократичної і стійкої держави, здатної відновлюватися після значних потрясінь. Отже, ментальна стійкість у воєнний період набуває характеру стратегічного ресурсу, що забезпечує збереження людського капіталу, легітимність державних рішень та стабільність суспільства.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. В. Фактори формування української національної ментальності: соціальнофілософський контекст. Нова парадигма. 2007. Вип. 63. С. 91–102.

2. Дядін А. С. Умови зміцнення суспільного менталітету // Modern science: Innovations and prospects : Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference (Stockholm, May 29–31, 2022). Stockholm, 2022. Pp. 482–485.